

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

UO‘K:338.45:69:001.895(575.1)

KURBANOVA SHAXNOZA YULDASHBAYEVNA

**QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQARISH KORXONALARIDA
INNOVATSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI OSHIRISH**

08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti

Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

ilmiy darajasini olish uchun yozilgan

DISSERTATSIYA

Ilmiy rahbar: i.f.d., prof. M.P.Eshov

TOSHKENT-2024

MUNDARIJA

KIRISH.....	3
I BOB. SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI.....	12
1.1. Korxonalarda innovatsion faoliyatni tashkil etishning nazariy asoslari.....	12
1.2. Sanoat korxonasida innovatsion faoliyat samaradorligini baholashga uslubiy yondashuvlar.....	25
1.3. Sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish bo'yicha ilg'or xorijiy tajribalarning o'ziga xos xususiyatlari.....	36
I bob bo'yicha xulosa.....	48
II BOB. RESPUBLIKA QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING TAHLILI.....	50
2.1. Qurilish materiallari ishlab chiqarish sanoatida innovatsion faoliyatni tashkil etishning joriy holati tahlili.....	50
2.2. Qurilish materiallari sanoatida innovatsion loyihalarni joriy etish amaliyoti va tahlili.....	60
2.3. Qurilish materiallari sanoati korxonalarida innovatsion faoliyat samaradorligini baholash yo'llari.....	72
II bob bo'yicha xulosa.....	83
III BOB. QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQARISH KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	85
3.1. Qurilish materiallari sanoati korxonalarida ekologik innovatsiyalarni joriy etish samaradorligini oshirish.....	85
3.2. Korxonalarda raqamli innovatsiyalar asosida energiya tejash tizimini loyihalashni takomillashtirish.....	96
3.3. Qurilish materiallari sanoati korxonalarida innovatsion faoliyat samaradorligini prognozlash ssenariylari.....	122
III bob bo'yicha xulosa.....	132
XULOSA.....	134
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.....	137
ILOVALAR.....	148

KIRISH

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Jahonda raqamlashtirish sharoitida iqtisodiyotning barcha sohalarida innovatsiyalarga investitsiya kiritish jarayoni jadal sur'atlarda amalga oshmoqda. "Global innovatsion indeks"¹ ma'lumotlariga ko'ra 2023-yilda innovatsiyalarni milliy iqtisodiyotga tatbiq etish bo'yicha umumjahon reytingida Shveytsariya (67,6 foiz), Shvetsiya (64,2 foiz), AQSH (63,5 foiz), Buyuk Britaniya (62,4 foiz) va Singapur (61,5 foiz) yetakchi ulushga ega bo'ldi. O'zbekiston ushbu reytingda 26,2 foiz ko'rsatkich bilan 82-o'rinni egalladi. Qayd etish kerakki, mamlakatimiz ushbu reytingdagi 2022-yilda qayd etgan natijasini saqlab qoldi, bu esa 2021-yildagi 86-o'ringa qiyoslaganda sezilarli o'sish hisoblanadi. Aynan shu jihat mamlakatimizning "innovatsiyalar jadal sur'atlarda rivojlanayotgan iqtisodiyotga ega mamlakat"²lar toifasiga kirish imkonini berdi.

Qurilish materiallari sanoatida innovatsion faoliyat samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy izlanishlar jahon miqyosida izchil olib borilmoqda. Sanoatda samaradorlikni oshirishmoqchi bo'lsak, buning uchun eng samarali usullar va vositalarni aniqlab olish va bu boradagi innovatsiyalarni rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqish hamda ularni sanoat korxonalarida qo'llash bo'yicha turli xil metodlar yaratish muhim hisoblanadi. Bundan kelib chiqib, mahsulot sifatini is'temolchi xohishlariga moslashtirish, korxonalarda innovatsion jarayonlarni tashkil qilish uchun menejment va iqtisodiyot mexanizmlarini rivojlantirish va ularning beradigan samarasini baholash usullarini takomillashtirish masalalari hozirgi kundagi tadqiqotchilar ilmiy tadqiqotlarining bosh mavzusiga alyanib ulgurgan.

O'zbekistonda qurilish ishlari hajmi ortib borgan sari ushbu sohaning eng muhim material yetkazib beruvchi tarmog'i hisoblangan qurilish materiallari ishlab chiqarishga ham ehtiyoj oshib bormoqda. Hozirgi kunda global iqtisodiyotda ro'y berayotgan o'zgarishlar qurilish materiallariga bo'lgan talabni sezilarli darajada

¹ <https://www.wipo.int/ru/web/global-innovation-index/2023/index>

² <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023/uz.pdf>

oshirib yubormoqda. Bu esa, o'z navbatida, soha ishlab chiqarish hajmini kengaytirish va shu bilan birga sohaga oid korxonalar faoliyatining samaradorligini yanada oshirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Bunda hozirgi kunda eng muhim masala ilmiy izlanishlarda ishlab chiqarish sanoatidagi korxonalarda innovatsion texnologiyalardan unumli foydalanish hamda ishlab chiqarish jarayonlariga innovatsiyalarni joriy qilish munosabati bilan ularni modernizatsiyalash va unda erishiladigan samaradorlikka jiddiy yondashilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi "O'zbekiston-2030" strategiyasi to'g'risidagi PF-158-sonli Farmonining "Barqaror iqtisodiy o'sish orqali aholi farovonligini ta'minlash" deb nomlangan 2-bandi "Sanoatning "drayver" sohalarini rivojlantirish va hududlarning sanoat salohiyatini to'liq ishga solish" bo'yicha 48-maqсадida "Qurilish materiallarini ishlab chiqarish hajmini 2 baravarga ko'paytirish va yangi turdagi energiya tejamkor materiallarini ishlab chiqishni kengaytirish"³ vazifasi alohida belgilab berilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 20-fevraldagi "Qurilish materiallari sanoatini tubdan takomillashtirish va kompleks rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4198-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-maydagi "Qurilish materiallari sanoatini jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4335-son qarori, 2022-yil 21-fevraldagi "Uy-joylar qurilishini va qurilish materiallari sanoatini qo'llab-quvvatlashning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-139-son qarori, 2022-yil 17-noyabrdagi "Qurilish loyihalarini amalga oshirishda nazorat mexanizmlarini takomillashtirish, jarayonning ochiqligi va shaffofligini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-425-son qarori va mazkur tarmoqqa tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishga ushbu dissertatsiya tadqiqoti muayyan darajada xizmat qiladi.

Tadqiqotning respublika fan va texnologiyalari rivojlanishining ustuvor yo'nalishlariga bog'liqligi. Mazkur dissertatsiya tadqiqoti respublika fan va

³ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi "O'zbekiston-2030" strategiyasi to'g'risida"gi PF-158-sonli Farmoni

texnologiyalari rivojlanishining I. “Demokratik va huquqiy jamiyatni ma’naviy-axloqiy va madaniy rivojlantirish, innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish” ustuvor yo‘nalishiga muvofiq bajarilgan.

Muammoning o‘rganilganlik darajasi. Sanoat korxonalarda innovatsion faoliyatni tashkil etish masalalari ko‘plab xorijlik olimlar tomonidan o‘rganilgan. Xususan, Y.Shumpeter, B.Santo, F.Valenta, B.Twiss, P.Druker, L.Vodachek, J.Berkut, P.Doyle, V.Shvandar, L.Szarneski, D.Van Gemert, D.Ashokkumar, R.Cooper, A.Oetzel va boshqa olimlar bu masalalar borasida ilmiy tadqiqotlar olib borishgan⁴.

MDH mamlakatlari olimlaridan R.Fatxuddinov, V.Medinskiy, L.Koshkin, A.Kiryakov, G.Goldenshteyn, S.Ilenkova, A.Rusinov, R.Minnixanov, V.Suyazov, A.Yegorshin va boshqalarning ilmiy ishlarida korxonalarda innovatsion faoliyatni tashkil etish, uning samardorligini oshirishning ilmiy-nazariy hamda amaliy asoslari tadqiq etilgan⁵.

⁴ Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер; Пер. с нем. В.С.Автономова, С.Любского, А.Ю.Чепуренко. – М.: Прогресс, 1982. – 456 с.; Санто Б. Инновация как средство экономического развития: Учебник /– пер. с венгр. – М.: Прогресс, 2006.; Валента Ф. Управление инновациями / Ф. Валента. – М.: Прогресс, 1985. – 178 с.; Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями: Пер. с англ. / – М.: Экономика, 1989. 271 с.; Drucker Peter Ferdinand, 1909-Innovation and entrepreneurship. “Perennial Library”.: Book chamber international, 1992. – p.133.; Водачек Л. Стратегия управления инновациями на предприятия: Сокр. пер. со словац.Л. Водачек, О. Водачкова. – М.: Экономика, 1989. – 166 с.; Berkhout G. Innovation in a Historical Perspective /G. Berkhout, D. Hartmann, R.Ortt // The Cyclic Nature of Innovation, V.17. – Kidlington: Emerald Group Publishing Limited, Elsevier Ltd., 2007. - P. 7-24.; Doyle P. Management: strategy and tactics: Trans. from English / P. Doyle // - St. Petersburg: Peter, 1999. - 560 p.; Shvandar V.A. Innovative management / V.A. Shvandar, V.Ya. Gorfinkel. - М.: University. textbook, 2004. -382 p.; Czarnecki L., Van Gemert D.A. Innovation in construction materials engineering versus sustainable development // Bulletin of the Polish Academy of Sciences. Technical Sciences. – 2017. – № 6. – 765–771.; Ashokkumar D. Study of quality management in construction industry // International Journal of Innovative Research in Science Engineering and Technology. – 2014. – № 1. – p. 36–43.; Cooper R.G. Maximizing Productivity in Product Innovation[Text] / R.G. Cooper, S.J. Edgett // Research Technology Management. - 2021. - March-April. -P. 47–58.; Oetzel A. Wachstum durch Innovation ist Machbar[Text]// In: Arthur D. Little (Ed.) Management von Innovation und Wachstum. — Wiesbaden: Gabler, 2022.

⁵ Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент / Р.А. Фатхутдинов: Учебник для вузов. 5-е изд. – СПб.: Питер, 2005. – 448 с.; Кирьяков А.Г., Максимов В.А. Основы инновационного предпринимательства: Учеб. пособие. Ростов н/Д, 2002. 150-155 с.; Медынский В.Г. Инновационный менеджмент / В.Г. Медынский. – М.: ИНФРА – М, 2007. – 100 с.; Кошкин Л.И. Менеджмент на промышленном предприятии / Л.И. Кошкин, А.Е. Хачатуров, И.С. Булатов. - Л., 2000. - Электронная версия, “Эколайн”, 2000 / <http://cci.glasnet.ru/mc/>; Комилов С.Д. Инновационное развитие и условия становления инновационного предпринимательства / С.Д. Комилов // Изв. АН РТ, Сер. экономика. – 2004. №3-4. – С.18-28.; Гольдштейн Г. Я. Инновационный менеджмент / Г. Я. Гольдштейн. - Таганрог: ТРТУ, 1998. - 132 с.; Ильенкова С. Д. Инновационный менеджмент: учебник / С. Д. Ильенкова, Л.М. Гохберг. – 2-е изд-е., - М, 2004. - 65 с.; Русинов А.А. Инновационный потенциал как условие экономического роста региона: монография [Текст] / А.А. Дранаева, Т.В. Кокуйцева, А.А. Русинов; под ред. проф., д.э.н. А.А. Чурсина. — М.: Спектр, 2012. 277 с.; Минниханов Р.Н. Инновационный менеджмент в АПК / Р.Н. Минниханов, В.В. Алексеев, Д.И. Файзрахманов, М.А. Сагдиева. – М.: Изд-во МСХА, 2003. – 432 с.; Суязов В.Н. Комплексная оценка эффективности инновационного развития научно-производственных организаций: автореф. дис. канд. экон. наук. - Саратов: СГТУ, 2021. – 25 с.; Егоршин А.П. и др. Управление инновационным развитием региона. Монография. – Нижний Новгород: НИМБ, 2020.

Respublikasimiz hududlarida innovatsion faoliyatni sanoat korxonalarida qo'llash va bu orqali korxonalarning texnologik jihatdan rivojlanishiga erishish hamda innovatsion faoliyat orqali iqtisodiy samaradorlik darajasini ko'tarish masalalari bo'yicha bir qancha hamyurtlarimiz ilmiy ishlarini olib borishgan. Bu tadqiqotchilardan S.G'ulomov, N.Maxmudov, Sh.Zaynutdinov, N.Yo'ldoshev, M.Ikramov, M.Eshov, R.Gimush, F.Matmurodov, B.Toshmurodova, N.Jiyanova kabi mutaxassislar bu sohada muhim ilmiy izlanishlar olib borgan va yangi yondashuvlar yaratgan. Shuningdek, O'zbekiston bo'ylab qurilish materiallari ishlab chiqarish tarmog'ining rivojlanishi va shu bilan bog'liq iqtisodiy muammolarni o'rganishga qaratilgan ko'plab tadqiqotlar amalga oshirilgan. Bu borada R.Nurimbetov, Sh.Dexqonov, Z.Doniyorova, Sh.Kurbaniyazov, D.Matrizayeva, G.Xonkeldiyeva, A.Metyakubov kabi olimlarning ilmiy ishlari alohida e'tiborga loyiq⁶.

Yuqorida nomlari keltirilgan olimlarning tadqiqotlari, o'z navbatida, bir tomondan ilmiy, ikkinchi tomondan metodologiyaga qaratilganligi sababli muhim deb qaraladi. Biroq, hozirgi asrda qurilish materiallarini ishlab chiqaruvchi sektorlardagi imoniyatlardan eng yuqori darajada samarali foydalanishga qaratilgan ilmiy izlanishlar yetarlicha amalga oshirilmagan va bu sohaga oid mavzular to'liq ochib berilmagan. Ayniqsa, qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarida innovatsion jarayonlarning samaradorligini oshirishga qaratilgan chuqur tadqiqotlar hali yetarli darajada amalga oshirilmagan. Tadqiqotimizda esa ayni shu masalalar ilmiy tadqiq etilgan.

⁶ Nurimbetov R.I. Qurilish industriyasi infratuzilmasini tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi. Monografiya. TADI. - 2017. 213 b.; Dexqonov Sh.A. Qurilish materiallari sanoati aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruv mexanizmi samaradorligini oshirish. Iqt. fanlari bo'yicha PhD Avtoref. Andijon 2021. 55 b.; Doniyorova Z. Sanoat korxonalari rivojlanishining innovatsion strategiyalarini takomillashtirish. i.f.f.d (PhD) diss.Toshkent-.2022. -54 b.; Kurbaniyazov Sh.K. Qurilish materiallari sanoatida korporativ boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini joriy etish samaradorligi: i.f.f.d. avtoref. T.: 2018. -56 b.; Matrizaeva D.Y. Sanoat korxonalarining iqtisodiy samaradorligini boshqarishni takomillashtirish ("O'zsanoatqurilishmateriallari" uyushmasi misolida); i.f.f. d. avtoref. T.: 2021. -61 b.; Xonkeldieva G.Sh. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida korporatsiyalarni boshqarishning ilmiy-metodologik asoslari. i.f.d. (DSc) diss. avtoreferati. – T: TDIU, 2018. 56 b.; Metyakubov A.Dj. Qurilish materiallari sanoatiga investitsiyalarni jalb etishning boshqarish samaradorligini oshirish "O'zqurilish materiallari" AJ misolida, i.f.f.d. PhD diss. -T.: 2019. 56 b.

Tadqiqot mavzusining dissertatsiya bajarilgan oliy ta'lim muassasasining ilmiy-tadqiqot ishlari rejalari bilan bog'liqligi. Ushbu dissertatsiya tadqiqoti Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti ilmiy-tadqiqot ishlari rejasiga asosan bajarilgan.

Tadqiqotning maqsadi qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarida innovatsion faoliyat samaradorligini oshirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat:

korxonalarda innovatsion faoliyatni amalga oshirishning nazariy-uslubiy asoslarini tadqiq qilish;

sanoat korxonasida innovatsion faoliyat samaradorligini baholashga uslubiy yondashuvlarni tadqiq etish;

sanoat korxonalarida innovatsion faoliyat samaradorligini baholash bo'yicha ilg'or xorijiy tajribalarning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish;

respublikamiz qurilish materiallari ishlab chiqarish sanoatida innovatsion faoliyatni tashkil etishning joriy holatini tahlil qilish;

“Ohangaronsement” AJda innovatsion loyihalarni joriy etish amaliyotini tahlil qilish va baholash;

qurilish materiallari sanoati korxonalarida innovatsion faoliyat samaradorligini baholash ko'rsatkichlarini shakllantirish;

qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarida innovatsion faoliyat samaradorligini oshirish bo'yicha takliflar berish.

Tadqiqot obyekti “O'zsanoatqurilishmateriallari” uyushmasi tarkibidagi “Ohangaronsement” AJ hisoblanadi.

Tadqiqotning predmeti qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarida innovatsion faoliyat samaradorligini oshirish jarayonida vujudga keladigan tashkiliy-iqtisodiy munosabatlar hisoblanadi.

Tadqiqotning usullari. Tadqiqot jarayonida ilmiy mushohada, mantiqiy fikrlash, qiyosiy tahlil, ekonometrik tahlil va prognozlashtirish kabi usullardan foydalanilgan.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagilardan iborat:

uslubiy yondashuvga ko'ra "innovatsion faoliyat" tushunchasining iqtisodiy mazmuni iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, resurslardan samarali foydalanish, ishlab chiqarish samaradorligini yuksaltirish hamda investitsiyalarni jalb qilish orqali barqaror rivojlanishni ta'minlovchi yangi mahsulotlar, texnologiyalar va ishlab chiqarish usullarini yaratish va joriy etish jarayonini korxonalar uchun xarajatlarni kamaytirish va bozordagi raqobat ustunligini mustahkamlash jihatidan takomillashtirilgan;

qurilish materiallari sanoati korxonalarida ekologik yo'naltirilgan innovatsiyalarga investitsiya kiritishda jami kapital qo'yilmalarida ekologik innovatsiyalarga ajratiladigan ulush ($U_{EI} = 10-20\%$), daromadning ekologik texnologiyalarga sarmoya kiritish ulushi ($U_{ETS} = 5-10\%$), ekologik standartlarga javob beradigan uskunalar uchun ajratiladigan investitsiya (*yillik investitsiya budjetining* $\geq 30\%$) miqdoriy chegaralarini ta'minlash orqali atrof-muhitni muhofaza qilish faoliyati samaradorligini oshirish taklifi asoslangan;

"O'zsanoatqurilishmateriallari" uyushmasi tarkibidagi qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarida energiya tejamkorligini ta'minlovchi istiqbolli raqamli texnologiyalardan foydalanishda Energy Management System (EMS) tizimlarini joriy qilish hisobiga umumiy energiya sarfini kamaytirish ($15\% \leq EMS \leq 40\%$), sement va qurilish materiallari ishlab chiqarishda avtomatlashtirilgan texnologik jarayonlar ulushi ($U_{ATJ} \geq 50\%$), raqamli simulyatsiya va modellashtirish orqali resurs tejamkorlikni oshirish ($RSM \geq 20\%$) orqali ishlab chiqarish jarayonini modernizatsiya qilish taklifi asoslangan;

qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalari rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ifodalovchi ko'p omilli ekonometrik model asosida "O'zsanoatqurilishmateriallari" uyushmasi tarkibidagi korxonalarda ishlab chiqarish hajmining 2028 yilga qadar prognoz ko'rsatkichlari ishlab chiqilgan.

Tadqiqotning amaliy natijalari quyidagilardan iborat:

qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarida innovatsion faoliyatni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari asoslangan;

“O‘zsanoatqurilishmateriallari” uyushmasi tarkibidagi qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalari faoliyatining hozirgi holatiga baho berilib, mazkur tarmoqni rivojlantirish va innovatsion faoliyat samaradorligini oshirishning obyektiv zarurligi asoslangan;

qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarini innovatsion rivojlantirishdagi mavjud muammolarni bartaraf etish choralari taklif etilgan;

qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarida innovatsion loyihalarni amalga oshirish va investitsiya kiritishga ta’sir etuvchi omillar tahlil qilinib, “O‘zsanoatqurilishmateriallari” uyushmasi tarkibidagi qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarining innovatsion salohiyati baholangan.

Tadqiqot natijalarining ishonchliligi. Qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarida innovatsion faoliyat samaradorligini oshirish bo‘yicha foydalanilgan ma’lumotlarning “O‘zsanoatqurilishmateriallari” uyushmasi va uning tizimidagi korxonalarning davriy hisobot va statistik to‘plamlaridan olinganligi, qurilish materiallari ishlab chiqarish tarmog‘ini rivojlantirishga qaratilgan me’yoriy-huquqiy hujjatlarga asoslanganligi, ishda umumtadqiqot usullardan foydalanilganligi, xulosada keltirilgan taklif va tavsiyalarning amalda sinovdan o‘tganligi, ularning amaliyotga joriy etilganligi, olingan natijalarning vakolatli korxonalar tomonidan tasdiqlanganligi bilan izohlanadi.

Tadqiqot natijalarining ilmiy va amaliy ahamiyati. Tadqiqot natijalarining ilmiy ahamiyati qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarida innovatsion faoliyat samaradorligini oshirishga oid ilmiy xulosalardan “Sanoat iqtisodiyoti” yo‘nalishida bajariladigan ishlarda manba sifatida foydalanish mumkinligi bilan belgilanadi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati olingan natijalar asosida qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalari raqobatbardoshligini oshirishda korxonalar faoliyatini rejalashtirish va innovatsion strategiyasini ishlab chiqishda, shuningdek, oliy o‘quv yurtlarida “Korxona iqtisodiyoti”, “Qurilish korxonalari iqtisodiyoti” fanlaridan ma’ruza matni, o‘quv qo‘llanma va darsliklar tayyorlashda ilmiy manba sifatida foydalanish mumkinligi bilan belgilanadi.

Tadqiqot natijalarining joriy qilinishi.

Qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarida innovatsion faoliyat samaradorligini oshirish bo'yicha olingan ilmiy natijalar asosida:

uslubiy yondashuvga ko'ra "innovatsion faoliyat" tushunchasining iqtisodiy mazmunini iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, resurslardan samarali foydalanish, ishlab chiqarish samaradorligini yuksaltirish hamda investitsiyalarni jalb qilish orqali barqaror rivojlanishni ta'minlovchi yangi mahsulotlar, texnologiyalar va ishlab chiqarish usullarini yaratish va joriy etish jarayonini korxonalar uchun xarajatlarni kamaytirish va bozordagi raqobat ustunligini mustahkamlash jihatidan takomillashtirish borasidagi nazariy va uslubiy ishlanmalardan oliy o'quv yurtlari talabalari uchun tavsiya etilgan "Innovatsion iqtisodiyot" nomli o'quv qo'llanmani tayyorlashda foydalanilgan (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektorining 2025-yil 02-fevraldagi 44-sonli buyrug'i)". nomli o'quv qo'llanmani tayyorlashda foydalanilgan. Mazkur ilmiy taklifning joriy etilishi natijasida talabalarda yangi mahsulotlar, texnologiyalar va ishlab chiqarish usullarini yaratish va joriy etish jarayonini korxonalar uchun xarajatlarni kamaytirish va bozordagi raqobat ustunligini mustahkamlash jihatidan takomillashtirilgan innovatsion faoliyat tushunchasi bo'yicha nazariy bilimlarni yanada kengaytirish imkoni yaratilgan;

qurilish materiallari sanoati korxonalarida ekologik yo'naltirilgan innovatsiyalarga investitsiya kiritishda jami kapital qo'yilmalarida ekologik innovatsiyalarga ajratiladigan ulush ($U_{EI} = 10-20\%$), daromadning ekologik texnologiyalarga sarmoya kiritish ulushi ($U_{ETS} = 5-10\%$), ekologik standartlarga javob beradigan uskunalar uchun ajratiladigan investitsiya (*yillik investitsiya budjetining $\geq 30\%$*) miqdoriy chegaralarini ta'minlash orqali atrof-muhitni muhofaza qilish faoliyati samaradorligini oshirish taklifi O'zbekiston Respublikasi 2024-yil I choragiga mo'ljallangan investitsiya dasturini ishlab chiqishda foydalanilgan ("O'zsanoatqurilishmateriallari" uyushmasining 2024-yil 19-dekabrda 04-05/3963-son ma'lumotnomasi). Mazkur taklifning amaliyotga joriy etilishi "O'zsanoatqurilishmateriallari" uyushmasi tarkibidagi "Ohangaronsement"

AJda sement ishlab chiqarishning atrof-muhitga tashlamalari va ekologiyaga salbiy ta'sirini kamaytirish uchun 18,0 mln.dollar investitsiya kiritilishiga imkon yaratgan;

“O‘zsanoatqurilishmateriallari” uyushmasi tarkibidagi qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarida energiya tejamkorligini ta'minlovchi istiqbolli raqamli texnologiyalardan foydalanishda Energy Management System (EMS) tizimlarini joriy qilish hisobiga umumiy energiya sarfini kamaytirish ($15\% \leq EMS \leq 40\%$), sement va qurilish materiallari ishlab chiqarishda avtomatlashtirilgan texnologik jarayonlar ulushi ($U_{ATJ} \geq 50\%$), raqamli simulyatsiya va modellashtirish orqali resurs tejamkorlikni oshirish ($RSM \geq 20\%$) orqali ishlab chiqarish jarayonini modernizatsiya qilish taklifi “O‘zsanoatqurilishmateriallari” uyushmasi tarkibidagi korxonalarning 2024-2030-yillarga mo‘ljallangan innovatsion strategiyasini ishlab chiqishda foydalanilgan (“O‘zsanoatqurilishmateriallari” uyushmasi-ning 2024-yil 19-dekabrdagi 04-05/3963-son ma'lumotnomasi). Mazkur taklifning amaliyotga joriy etilishi “O‘zsanoatqurilishmateriallari” uyushmasi tarkibidagi “Ohangaronsement” AJda yuklash sexi va sement tegirmonlarini modernizatsiya qilish uchun 28,4 mln.dollar investitsiya kiritilishiga imkon yaratgan;

qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalari rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ifodalovchi ko'p omilli ekonometrik model asosida “O‘zsanoatqurilishmateriallari” uyushmasi tarkibidagi korxonalarda ishlab chiqarish hajmining 2028 yilga qadar ishlab chiqilgan prognoz ko'rsatkichlari “Qurilish materiallari ishlab chiqarish tarmog'ini rivojlantirish bo'yicha “Yo'l xaritasi” va dasturini ishlab chiqishda foydalanilgan (“O‘zsanoatqurilishmateriallari” uyushmasining 2024-yil 19-dekabrdagi 04-05/3963-son ma'lumotnomasi). Mazkur taklifning amaliyotga joriy etilishi “O‘zsanoatqurilishmateriallari” uyushmasi tarkibidagi korxonalarning strategik rejalari ko'rsatkichlarining aniqlik va o'zaro muvofiqlik darajasini oshirish imkonini berib, natijada korxonaning umumiy mahsulot hajmi 2028-yilda 2023-yilga nisbatan 3,5 barobarga oshishi mumkinligi asoslangan.

Tadqiqot natijalarining aprobatsiyasi. Dissertatsiyaning asosiy ilmiy va amaliy natijalari 4 ta xalqaro va 5 ta respublika ilmiy-amaliy anjumanlarida ma'ruza qilingan va muhokamadan o'tkazilgan.

Tadqiqot natijalarining e'lon qilinganligi. Dissertatsiya mavzusi bo'yicha jami 14 ta ilmiy ish, O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan ilmiy nashrlarda 5 ta maqola, jumladan, 3 tasi respublika va 2 tasi xorijiy ilmiy jurnallarda chop etilgan.

